

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЯК РЕСУРСУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
04 квітня 2025 року**

ОДЕСА

УДК: 159.953:37.015.3:005.963

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління.

Соловейчук Олена Максимівна – фахівець Південноукраїнського центру професійного розвитку керівників та фахівців соціономічної сфери.

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №14 від 24 квітня 2025 р.)*

Рецензенти:

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Осіпова Тетяна Юріївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Університету Ушинського

Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: психолого-педагогічні аспекти: збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса : Університет Ушинського, 2025. 511 с.

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю, присвяченої різним психолого-педагогічним аспектам інноваційного потенціалу особистості, сучасним методам та формам організації освітнього процесу у закладах освіти різного рівня, розвитку креативного мислення під час підготовки здобувачів у закладах освіти.

Науковці висвітлюють питання щодо сучасних форм і методів розвитку креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть їх автори.

© Університет Ушинського

студенти зможуть створювати власні освітні контенти, спільноти та ділитись набутим досвідом, знаннями, уміннями.

Результативним вважаємо використання при роботі зі студентами техніки мозкового штурму, яка сприяє генерації нових ідей та прийняттю відповідних рішень завдяки залучення до цього процесу групи студентів. Завдяки мозкового штурму майбутні педагоги мають окреслити креативний підхід вирішення певного технічного завдання, що стимулює також командну роботу. Викладач має поставити перед студентами задачу, яка потребує осмислювання та обговорення, винайдення чіткого алгоритму реалізації певної ідеї. Тобто мозковий штурм сприяє розвитку творчого мислення, оскільки завдання спрямовуються на пошук інноваційних способів використання інформаційно-комунікаційних технологій. Прикладом такого завдання може бути створення програми для допомоги учням з особливими освітніми потребами або програми психологічної допомоги учням, батьки (батько) яких є учасниками бойових дій тощо.

Оскільки технологічні процеси перебувають у постійному стрімкому розвитку, викладачам доцільно під час навчання студентів використовувати дискусії та обговорення технологічних новинок. Для студентів така форма співпраці буде цікавою, оскільки вони зможуть окреслити позитивні та негативні сторони таких технологій, як штучний інтелект, блокчейн, геноміка, 3D-друк, віртуальна реальність тощо.

Таким чином інформаційно-комунікаційні технології відіграють надзвичайно важливу роль у розвитку креативності студентів, завдяки чому у майбутніх педагогів формується здатність генерувати нові ідеї та рішення. Сформована навичка допоможе студентам у вирішенні складних завдань у реальних життєвих ситуаціях.

ПАВЕЛКО Ірина Іванівна

РОЛЬ ВИПЕРЕДЖУВАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ У РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ У КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ВИШІВ

Сучасний етап розвитку Збройних Сил України та необхідність забезпечення їх вмотивованим, професійним і освіченим особовим складом потребують суттєвих змін у сфері військової освіти.

Завданням системи військової освіти є створення необхідних умов для гарантованого комплектування Збройних Сил України особовим складом, спроможним ефективно виконувати службові обов'язки за призначенням в умовах мирного, воєнного часу та в особливий період.

Аналіз керівних документів Міністерства оборони України зокрема, «Політики Міністерства оборони України у сфері військової освіти» від

15.12.2021 року свідчить, що серед основних завдань військової освіти створення можливості для формування *творчо мислячих військових фахівців*, що володіють навичками ведення бойових дій (операцій), практичного та етичного застосування підрозділів, військових частин та угруповань військ ЗС України, здатних ефективно виконувати службові обов'язки за посадовими призначеннями ...» [35, с. 2-3].

Професійна військова освіта культивує розвиток військового лідера шляхом надання не тільки шляхом спектру професійних знань, а й розвитку *креативного мислення* [35, с. 4], а серед основних принципів політики у сфері військової освіти вказується «випереджувальний характер підготовки військових фахівців відносно потреб розвитку Збройних Сил України [35, с.5].

Креативність у військовій сфері – це не просто здатність вигадувати нове, стратегічна навичка, здатність адаптуватися до швидко мінливих умов та вирішувати нестандартні завдання. Військове середовище характеризується високою невизначеністю, постійними змінами та дефіцитом ресурсів. У тих випадках, коли концептуальні схеми дій (алгоритми) не можуть бути реалізовані, саме нестандартні рішення можуть врятувати життя. В екстремальних умовах креативність може стати вирішальним фактором успіху, особливо коли звичайні дії виявляються неефективними.

До когнітивних аспектів креативності відноситься гнучкість мислення (уміння швидко перебудовується, знаходити альтернативні рішення) та дивергентне мислення – творче мислення, яке використовують для пошуку складних рішень, нетривіальних проблем. Дивергентні підходи виявляються вкрай результативними, коли людина вперше стикається з проблемами для вирішення яких у неї немає засвоєних алгоритмів, готових інструкцій. Можливість знаходити кілька варіантів вирішення проблем є особливо важливою в існуючих умовах.

Дуже важливою складовою креативного мислення є інтуїція. Розвинута інтуїція дозволяє швидко оцінювати ситуацію та діяти без довгих роздумів. Інтуїтивне прийняття рішень та інтуїтивний аналіз ризиків – це можливість швидко оцінити ситуацію або загрозу та можливі наслідки без детального логічного аналізу, ґрунтуючись на досвіді, професійних навичках та підсвідомих закономірностях (зіставлення поточної ситуації з раніше пережитим досвідом та передбачення можливих подій розвитку). У військовій сфері це відіграє ключову роль, особливо в умовах невизначеності та високої динаміки.

В даний час значно ускладнюються озброєння та техніка, зростає обсяг прийомів, дій та операцій, які офіцер повинен виконувати досконало, діючи в обмежені терміни. У цих умовах необхідним стає вміння швидко і точно аналізувати складну ситуацію, що змінюється, витягувати з аналізу необхідну інформацію, прогнозувати на її основі зміну обстановки, передбачати рішення противника і наслідки своїх дій, синтезувати на цій основі рішення і домагатися його реалізації.

У зв'язку з цим розвиток креативності у майбутніх офіцерів у військовому виші є завданням важливим і актуальним. Офіцерові сьогодні необхідно не тільки мати високий рівень професійної компетентності, а й нетрадиційно підходити до вирішення різних психолого-педагогічних ситуацій, організовувати свою діяльність не лише на підставі службових інструкцій та нормативно-правових актів, а й на творчій основі.

Допомогти у розвитку креативного мислення може випереджувальна педагогіка. Це – система інтелектуального та психологічного розвитку, що формує в особистості стійкі компоненти творчого стилю мислення. Основна особливість такого стилю мислення – це вміння аналізувати будь-які проблеми, встановлювати системні зв'язки, виявляти протиріччя, знаходити для них рішення на рівні ідеальних, прогнозувати можливі варіанти розвитку таких рішень тощо.

У класичній системі освіти навчальні програми побудовані, як правило, на згадці, накопиченні фактів та інших нетворчих формах діяльності. Випереджальна педагогіка орієнтує сучасну педагогіку до формування у тих, хто навчається якостей творчої особистості змінює форми та принципи педагогічної діяльності. Ключова фігура навчального процесу – викладач, який повинен не вчити, тобто передавати знання, а допомагати вчитися і розвиватися, бути не джерелом інформації, а організатором мислення.

Опанування творчістю як видом та компонентом діяльності дозволяє офіцерові моделювати можливі зміни у підрозділі, структурі та змісті навчально-бойової підготовки, реалізовувати особистісно орієнтований підхід до особового складу на основі оцінки його потенційних можливостей.

Військові, які володіють розвиненим креативним мисленням, краще контролюють навколишнє середовище, прогнозують дії та знаходять способи перетворити недоліки на переваги.

Креативність – це найважливіші навички виживання, бойової ефективності та адаптації у військовій сфері. Сучасні конфлікти вимагають не тільки сили та дисципліни, а й уміння мислити нестандартно, передбачати події розвитку та знаходити оригінальні рішення у складних умовах та умовах невизначеності.

Формування креативності та розвиток творчої індивідуальності офіцера сприяють підвищенню його компетентності та професіоналізму. Соціальна значимість вивчення проблеми формування креативності у період підготовки майбутнього офіцера зумовлена тим, що вона є базою професійної творчості, сприяє розвитку творчого потенціалу спеціаліста та його самоактуалізації у професійній та соціальній сферах.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що система навчання у військовому виші зберігає пріоритет поінформованості особистості над її культурою, а раціональна сторона пізнання в ній переважає над чуттєво-емоційною. Це означає, що діяльність за такої системи навчання

здебільшого спрямована на передачу знань курсантам, а сам процес навчання ґрунтується на дидактоцентричній технології.

Таким чином, як би добре не був підготовлений викладач, але йому дуже складно буде вивести курсантів на більш високий рівень освоєння змісту, тому що в традиційній технології закладена авторитарна педагогіка вимог, в якій часто відсутні умови для прояву індивідуальних здібностей і творчих проявів особистості.

Теоретики та практики розвитку творчих здібностей у процесі цілеспрямованого формування креативних здібностей під час навчання, вказують, що слід спиратися на систему вимог, що дозволяють створити у навчальному процесі творчу атмосферу. Це насамперед пошуково-дослідницький характер навчальної діяльності, заохочення самостійності у вирішенні практичних завдань, широке застосування проблемного підходу до організації навчання, що дуже важливо в рамках строго регламентованого порядку дня курсантів.

Слід зазначити, що збройні сили з притаманними їм традиційно авторитарними принципами побудови професійної діяльності ускладнюють, а іноді й унеможливають виникнення такого середовища. Винятком може бути створення невеликих за штатом підрозділів на зразок «червоних команд» Армії оборони Ізраїлю, відомих також як *Ircha Mistabra*. Мета «червоних команд» полягає у «допомозі командирам та штабам у критичному і творчому мисленні; перегляді припущень; пом'якшенні групового мислення; зменшенні ризиків через перевірку на самозаспокоєння та готовність до несподіванок, а також розширення можливостей із бачення обставин, проблем і потенційних рішень із різних точок зору» [4].

Другий підхід передбачає використання різноманітних ігор які використовуються під час проведення навчань. Важливого значення грі як формі військової підготовки надавав класик воєнного мистецтва другої половини XIX сторіччя генерал М. Драгомиров. Його висновки щодо доцільності використання ігрового моделювання у практиці підготовки військ стосуються розвитку когнітивної, рефлексивної компетентності, вправності, збереження емоційної рівноваги офіцерів та молодших командирів, здатності офіцерів до нестандартного мислення, розвиток у них сміливості приймати оптимальні рішення, вміння віднаходити нові прийоми виконання службово-бойових завдань.

За думкою М. Драгомірова ігрові засоби військової підготовки «збуджують розумову діяльність і спрямовують її на розвиток військових міркувань, привчають вникати у глибинну сутність бойового доручення, надають навичок аналізу труднощів воєнної справи, уміння своєчасно вживати заходи обережності, швидко та вірно мислити за різних умов обстановки... Вправи у воєнній грі готують... бути керівником» [3, с. 288].

Доречі, провідними країнами світу активно використовуються ігрові форми та методи навчання і підготовки військових кадрів. Зокрема, в Академії сухопутних військ США (USMA, West Point) здійснюється викладання дисципліни «Теорія ігор», що призначена формувати в кадетів поведінкові стереотипи прийняття рішень та ефективно їх реалізовувати у кризових ситуаціях, якими переповнена військова діяльність. Особливе значення при цьому надається розвитку практичного мислення, мета якого – прогнозування перебігу подій і мінімізація втрат особового складу, озброєння і техніки. Тематично дисципліна передбачає два змістових компоненти навчання: перший становить ознайомлення кадетів із основами теорії ігор, другий – використання отриманих знань у повсякденних навчальних ситуаціях [4, с. 288–289].

У військовій діяльності часто виникають ситуації, які не можна вирішити за готовими алгоритмами, зокрема, у бойових умовах, які потребують негайного, але обґрунтованого рішення. Творче мислення дозволяє оперативно знайти вихід, реагувати на нові виклики (здатність до імпровізації).

Творче мислення сприяє підвищенню ефективності роботи в команді, тому що творчі курсанти пропонують нові ідеї, що збагачують колективне мислення і допомагають команді знаходити ефективні рішення, сприяє ініціативності, що є необхідною якістю для майбутніх офіцерів. Також воно сприяє розвитку інновацій у військовій справі, тому що в умовах сучасної війни необхідне створення нових стратегій і технологій. Курсанти з розвинутим творчим мисленням здатні запропонувати інноваційні підходи.

До особливостей творчого мислення у курсантів можна віднести: гнучкість мислення, тобто здатність перемикатися між різними підходами до розв'язання задач; оригінальність ідей, тобто навик створення унікальних та нестандартних рішень; вміння аналізувати, зокрема, виділення ключових елементів ситуації та знаходження прихованих взаємозв'язків; комбінування досвіду, тобто використання знань та навичок із різних сфер для розробки нових підходів.

Що стосується методів розвитку творчого мислення у курсантів, то це можуть бути:

проблемний метод навчання, коли курсантам надають складні завдання без очевидного рішення, щоб самостійно шукати оптимальний вихід (розробка тактичного плану умовах обмежених ресурсів);

метод мозкового штурму, тобто колективне генерування ідей з заданої теми без критики та аналізу на початковому етапі (пошук рішень підвищення ефективності взаємодії між підрозділами);

кейс-метод тобто робота з реальними чи змодельованими ситуаціями (аналіз дій підрозділу в історичній операції та пропозиція альтернативних сценаріїв);

метод евристичних питань – постановка питань, які змушують замислитися та шукати нестандартні відповіді;

робота з парадоксами, коли курсантам пропонують завдань із суперечливими умовами (як організувати оборону, коли ресурсів менше, ніж потрібно).

Таким чином, розвиток креативного мислення у курсантів є ключовим завданням військової освіти, оскільки воно сприяє формуванню навичок прийняття нестандартних рішень, ефективної адаптації до нових умов та вирішення складних завдань.

Список використаних джерел:

1. Мирненко В. Політика Міністерства оборони України у сфері військової освіти. Затверджено ТВО МО України І. Руснак від 15.12.2021. URL: https://www.mil.gov.ua/content/education/politika_mou_osvita.pdf (дата звернення: 28.01.2025).
2. Хайрулін О. М. Психологія ігрового моделювання соціального життя суб'єкта : монографія. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 404 с.
3. U.S. Joint Chiefs of Staff, "Command Red Team", Joint Doctrine Note 1-16, May 16, 2016.

ПАЛЬГУЙ Інна Вікторівна

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Вступ. Останнім часом дистанційне навчання стало більш популярним завдяки своїй гнучкості та можливостям доступу до освіти з будь-якого місця. Однак, важливо врахувати і недоліки, зокрема необхідність сильної самодисципліни та мотивації, а також відсутність фізичного спілкування, яке може впливати на психологічний комфорт та емоційний стан учнів

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває психологічна компетентність вчителя взагалі та здатність усвідомлювати особисті відчуття й почуття, витримувати емоційну стійкість, уміння слухати та сприймати емоції учнів, адаптуватися до різних особистостей та вміти створювати сприятливу психологічну атмосферу для навчання та розвитку кожного учня. Перераховані характеристики тісно пов'язані з психологічним фоном вчителя, що є запорукою його успішної педагогічної діяльності, адже розлади різноманітних психологічних проблем, серед яких емоційне вигорання, стрес та перевантаженість, непрацездатність та низький рівень енергії, насамперед впливають на його учнів.

Мета. Обґрунтувати важливість формування психологічної компетентності учителя в контексті сталого розвитку.

Матеріали та методи. Професійний стандарт вчителя визначає педагогічну діяльність як таку, що пов'язана з підвищенням психологічної

MUZYCHENKO Ganna Creativity as a key to successful scientific projects	316
НАЧИНОВА Олена Василівна Умови формування мовленнєвої особистості дитини дошкільного віку	318
НОЗДРОВА Оксана Павлівна Використання інтегрованого навчання для розвитку креативного мислення майбутніх вчителів	321
OKOROKOVA Vira Development of creativity as an important component of professional training of students in higher education institutions	325
ОЛЛО Василь Петрович Потенціал компетентності та розвитку соціально-креативної моделі викладач-слухач пенітенціарної освіти	329
ОРИЩЕНКО Оксана Анатоліївна Інноваційність та емпатія: індивідуально-психологічні особливості	331
ОРЛЕНКО Ірина Миколаївна Розвиток креативності у дітей з ООП в інклюзивному просторі з використанням інтерактивних ігор	334
ОСТАПЕНКО Марина Анатоліївна Креативність у політичній сфері	337
ОЧЕРЕТНИЙ Володимир Олександрович Розвиток креативності майбутнього педагога засобами інформаційно-комунікаційних технологій	341
ПАВЕЛКО Ірина Іванівна Роль випереджувальної педагогіки у розвитку креативного мислення у курсантів військових вишів	343
ПАЛЬГУЙ Інна Вікторівна Формування психологічної компетентності учителя в контексті сталого розвитку	348
ПИСКУН Оксана Миколаївна Застосування технік творчого і критичного мислення у професійній підготовці майбутніх педагогів	351
ПІВОВАР Сергій Петрович Емоційний інтелект як показник у формуванні стійкості до стресу в молодших школярів під час дистанційного навчання	354
PRONOZA Inna Formation Of Creative Thinking In Political Science Students: Innovative Educational Practices	359
РАЙТАРОВСЬКА Надія Геннадіївна Креативність як засіб подолання травматичних переживань у дітей-біженців, які повернулися з-за кордону під час війни	362
РЕДІНА Євгенія Валентинівна Креативний менеджмент в розвитку інноваційної культури організації	364
РУБАНСЬКА Ольга Яківна Креативність у викладанні інформатики в початковій школі	368
РУЧКІНА Маріанна Миколаївна Креативне мислення як складова підготовки фахівців нового покоління	373
Савченкова Марія Вікторівна Розвиток soft skills і критичного мислення у студентів: сучасні освітні імперативи	375